

Відділення післяопераційної реабілітації

Відділення післяопераційної реабілітації нейрохірургічних хворих в Інституті нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова АМН України було створено у 1988 р. Очолила його кандидат, а нині д-р мед. наук І.В. Степаненко. З 1998 р. науковим керівником відділення став чл.-кор. АМН України, лауреат Державної премії, засл. діяч науки і техніки України, д-р мед. наук, проф. В. І. Цимбалюк.

Реабілітаційне лікування нейрохірургічних хворих розпочалося з відкриттям кафедри реабілітації, яка базувалась в Інституті нейрохірургії з 1969 до 1980 р. Завідувачем кафедри був проф. Л. Є. Пелех. Ідея заснування такої кафедри з метою забезпечення послідовності нейрохірургічного та реабілітаційного лікування належала акад. АМН СРСР, д-ру мед. наук, проф. А. П. Ромоданову і ґрунтувалась на тому, що саме ранній початок реабілітаційних заходів сприяє ефективнішому відновленню порушених функцій у хворих після нейрохірургічних операцій.

Отримання кафедрою статусу Всесоюзного центру реабілітації хворих нейрохірургічного та неврологічного профілю дало змогу широко впроваджувати в практику розроблені її співробітниками ексклюзивні методи лікування. Ці методи, постійно доповнюючись новими, протягом всіх років застосовуються у відділенні післяопераційної реабілітації.

Співробітники відділення І.В. Степаненко, І.Ю. Попова, а також лікарі Інституту нейрохірургії В.М. Кириченко, В.П. Божик, І.Ф. Земскова, В.М. Цімейко в минулому працювали на кафедрі реабілітації. Ще до заснування відділення вони брали участь у розробці методів реабілітації: електроміостимуляції (активної та пасивної) при порушеннях рухових функцій кінцівок, очних яблук, м'язів обличчя, діафрагми, акту ковтання, сечового міхура; електростимуляції структур мозку через довгострокові вживлені електроди для зниження спастичності м'язів; використання методу електронейроміографії з метою об'єктивізації процесів відновлення порушених рухових функцій. Були розроблені методика навчання ходінню, лікування конт-

рактур м'язів, медикаментозні та немедикаментозні способи зменшення спастичності м'язів, зокрема локальна гіпотермія, блокади з різними медикаментозними препаратами та ін.; артикулярна гімнастика, електростимуляція електродом-валиком дистальних відділів кінцівок для відновлення тонких рухів пальців. З відкриттям відділення традиції кафедри набули подальшого розвитку.

І.В. Степаненко, завідувача відділенням, в 1982 р. захистила кандидатську дисертацію на тему "Відновна електростимуляція нервових структур через довгострокові вживлені електроди у хворих з порушенням рухових функцій", у 2004 р. захистила докторську дисертацію на тему "Клініко-неврологічні, імунологічні та метаболічні зміни при енцефалопатії внаслідок радіаційного впливу". Вона лікар вищої категорії, старший науковий співробітник. Працює в інституті з 1976 р.

Л.Є.Пелех

І. Ю. Попова — лікар вищої категорії, у 1990 р. захистила кандидатську дисертацію на тему “Адаптаційні можливості хворих, що перенесли мозковий ішемічний інсульт, при їх нейрохірургічному лікуванні і реабілітації”. Працює у відділенні з 1988 р., а на базі інституту — з 1985 р.

Т.А. Ліхачова — лікар вищої категорії. Працює у відділенні з 1988 р., бере участь у наукових розробках відділення з питань післярадіаційної енцефалопатії, методів відновного лікування хворих із судинною, спінальною патологією, займається дисертаційною роботою.

Т. С. Бондар — лікар вищої категорії, науковий співробітник, виконує кандидатську дисертацію, обстежує хворих з легкою черепно-мозковою травмою методами комплексного нейропсихологічного тестування з метою підвищення ефективності реабілітації. Працює у відділенні з 1992 р.

Усі співробітники відділення беруть участь у науковій роботі.

Основними напрямками наукової діяльності відділення є розробка методів індивідуалізації та комплексного лікування хворих після нейрохірургічних втручань, а також осіб, які зазнали дії іонізуючої радіації внаслідок аварії на ЧАЕС. У цій роботі вже досягнуто значних результатів:

- розроблено методику оцінки рухових, психологічних порушень та рівня самообслуговування за індексом активності;

- на підставі математичного аналізу ритму серця із застосуванням біокібернетичного підходу проводиться об’єктивна оцінка реабілітаційного потенціалу конкретного хворого, тобто його адаптаційних можливостей, з урахуванням психологічного статусу за даними методики ММРІ;

- здійснюється контроль реабілітаційного потенціалу хворого у динаміці, що дає уявлення про відповідність відновного лікування можливостям адаптації пацієнта і дозволяє обґрунтовано коригувати комплекс реабілітації;

- розроблено систему прогнозування результатів лікування, що допомагає визначити подальші відповідні рекомендації, яких слід дотримуватись після завершення курсу реабілітації;

- запропоновано комплекс нових медикаментозних і фізіотерапевтичних заходів, які призначають індивідуально, залежно від рівня реабілітаційного потенціалу; це дає змогу значно підвищити ефективність лікування;

- вивчено особливості перебігу хронічної радіаційної енцефалопатії в межах наукової теми “Клінічні варіанти пострадіаційної енцефалопатії у ліквідаторів аварії на ЧАЕС: діагностика, профілактика та лікування залежно від механізмів їх розгортання”. З метою об’єктивізації оцінки стану хворих розроблено математичний індекс тяжкості енцефалопатії. Проаналізовано клініко-неврологічні, імунологічні, біохімічні показники, розроблені методи комплексного лікування ліквідаторів аварії на ЧАЕС, поглиблено вивчений патогенез хвороби, яка протікає прогресивно, і навіть в віддаленому періоді призводить до інвалідності і втрати працездатності. Результатом проведених досліджень стало узагальнення їх у вигляді докторської дисертації І.В.Степаненко.

Важливими науковими темами для відділення стали такі: уточнення клінічних варіантів пострадіаційної енцефалопатії і критеріїв їх визначення; вивчення особливостей повторної черепно-мозкової травми, механізмів атрофічних та репаративних процесів у головному мозку дітей після пологової травми; специфіка післяпе-

*Клінічний розгляд хворої за участю наукового керівника відділення,
чл.-кор. АМНУ, проф. В.І.Цимбалюка
та завідуючої відділенням д-ра мед.наук І.В.Степаненко*

раційної реабілітації хворих із судинною патологією, пухлинами головного мозку; розробка геріатричних методів реабілітації; відновне лікування хворих з кардіоце-ребральним синдромом; психологічне тестування родичів пацієнтів зі спінальною патологією і апалічним синдромом. Наукові розробки знайшли своє втілення в численних публікаціях.

Співробітники відділення є співавторами 3 монографій. В їх доробку понад 200 друкованих праць, з яких більше ніж 20 видано за кордоном, 4 винаходи, 15 раціоналізаторських пропозицій, 5 інформаційних листів, 3 методичні рекомендації, стендові доповіді. Співробітники відділення брали участь у республіканських семінарах і з'їздах нейрохірургів з питань реабілітації нейрохірургічних хворих. Їх винаходи стосуються лікування ушкоджень черепних нервів, зокрема бульбарних порушень, відновлення функцій лицевого та окорухових нервів, мнестичних функцій, визначення ступеня тяжкості енцефалопатії.

Щодо лікувального напрямку діяльності у відділенні проводиться реабілітація хворих, оперованих з приводу патології судин головного мозку, доброякісних пухлин, черепно-мозкових травм і травм периферичних нервів, вертеброгенних синдромів, запальних захворювань, вад розвитку нервової системи. Фактично для хворих усіх видів нейрохірургічної патології, яких оперують в інституті, розроблено комплекси відновного лікування, ефективність яких сягає в деяких випадках 50—100%. Крім того, останнім часом запропоновано методи відновного лікування і для хворих, які нейрохірургічного втручання не потребують. Це хворі з наслідками гострого порушення мозкового кровообігу, черепно-мозкової травми, тощо, а також з апалічним синдромом, мнестичними і афатичними порушеннями,

запальними захворюваннями центральної і периферичної нервової систем, із розсіяним склерозом, бічним аміотрофічним склерозом та ін. Розроблено нові методики лікування уроінфекції, зниження спастичності, електростимуляції, комбінованих фізіотерапевтичних процедур, що потенціюють одна одну. Впроваджено методи корекції статико-координаторних порушень, немедикаментозні способи покращення нервово-м'язової провідності, підвищення працездатності паретичних м'язів у хворих з кардіocereбральним синдромом, заходи профілактики переломів м'язів і їх контрактур та ін.

За весь час у відділенні проліковано близько 15 000 хворих нейрохірургічного і неврологічного профілю та 1000 потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС. Хворі поступають на лікування як у ранні строки після операції, так і в більш віддалені, що зумовлено особливостями механізмів відновлення функцій протягом першого року після операції. Співробітники відділення постійно проводять консультативну роботу в клініках Інституту та інших медичних установах міста.

Враховуючи великий досвід роботи, розробку і впровадження різноманітних високоєфективних методів відновного лікування, на базі відділення в 2004 р. був створений Регіональний Центр нейрореабілітації, до структури якого увішли також фізіотерапевтичне відділення та відділення нейровізуалізаційних досліджень. Метою роботи Центру є надання висококваліфікованої медичної допомоги хворим, подальша розробка методів відновного лікування, налагодження взаємозв'язків з іншими реабілітаційними центрами.

Для забезпечення послідовності, комплексності та етапності реабілітаційного лікування відділенням укладено домовленість про співпрацю з Центром інвалідів "Аріс", який допомагає пацієнтам, що потребують післяопераційної реабілітації, надає інструктивні матеріали стосовно догляду за хворими, що потрапили в скрутне становище і обмежені у володінні своїм тілом, поради їхнім рідним; гуманітарну, психологічну допомогу. В свою чергу, співробітники відділення піклуються про повноцінне і грамотне відновне лікування хворих, які перебувають під опікою Центру "Аріс".

Відділення має також домовленість з Центром фізичної і соціальної реабілітації хворих із захворюваннями і травмами спинного мозку на базі санаторію "Жовтень" у Конча-Заспі, з адміністрацією санаторію "Поділля" у Хмільнику.

Таким чином, відділення післяопераційної реабілітації є важливим структурним підрозділом Інституту нейрохірургії, що дозволяє надавати кваліфіковану реабілітаційну допомогу хворим у ранній післяопераційний період, а це підвищує ефективність хірургічного лікування та якість життя пацієнтів. Відновне лікування хворих, прооперованих в Інституті, а також хворих неврологічного профілю і ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС — дуже складне завдання, яке вимагає від лікаря великої наукової ерудиції і клінічного досвіду. Проте розроблені шляхи індивідуалізації реабілітаційних заходів та об'єктивізації перебігу процесу адаптації і компенсації функцій сприяють адекватній оцінці ситуації і вибору оптимальної тактики реабілітації. Призначення диференційованих курсів відновного лікування в ранній післяопераційний період не тільки сприяє послідовності лікування, але й, як свідчить багаторічний досвід роботи відділення, підвищує його ефективність на 45–50% порівняно з хворими, яким реабілітаційні комплекси не призначались.